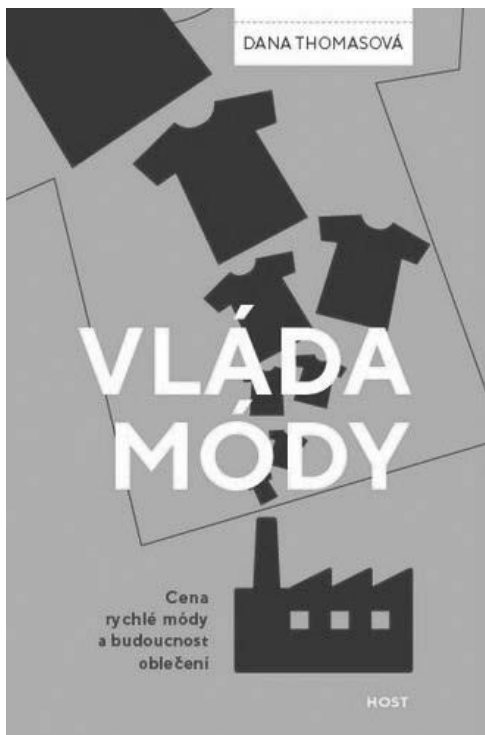

ODVRÁCENÁ STRANA MÓDY

Dana Thomasová: Vlášda módy
Z angličtiny přeložila Adéla Bartlová
Host, Brno 2020, 360 s.

Markéta Polách Balonová

Fungování módního průmyslu bylo po dlouhý čas opomíjeným tématem. V komunistickém Československu toho také nebylo mnoho k diskutování – oblečení se velmi často šilo doma, dědilo po starších sourozencích a sousedech. Jen výjimečně se rodina vydala na nákup do obchodního domu. Kdo mohl nakupovat denimové kalhoty a jiné exkluzivní zboží v Tuzexu, byl šťastlivec. Rozhodně se tudíž nestaral o to, kde byly jeho vysněné módní kousky vyrobeny nebo zda byly při jejich výrobě použity pouze udržitelné materiály. V 90. letech se situace změnila, postupně se otevírala velká obchodní centra a za třicet let vývoje ekonomiky a tržního hospodářství se jich vyvojily desítky a stovky. Jenomže kdyby nebyla poptávka, nikdo by „shopping centra“ nestavěl. Za těch třicet let se minimálně o polovinu zvýšilo množství nakoupených oděvů, lidé prostě nakupují víc, a ne jen to, co nutně potřebují. Oděv navíc není zdaleka vnímán jen jako

pouhý prostředek k zahřátí a ochraně těla. I prostřednictvím oblečení ukazujeme jedinečnost naší osobnosti (a třeba i naše bohatství). Nakupování je také druhem zábavy, a ačkoli nám ji v poslední době do určité míry překazila pandemie, možná o to častěji zaháníme pochmurné myšlenky rychlým nákupem přes internet. Ptáme se u toho, kde bylo to krásné tričko za sto padesát korun vyrobeno, jestli ho náhodou nemuselo šít dítě v hrozných podmínkách jedné z bangladéšských fabrik? Příznějme si, že většina z nás se neptá, a i proto by si knihy Dany Thomasové měly získat naši pozornost.

Dana Thomasová je žurnalistka původem z Washingtonu. Kariéru zahájila roku 1988 v novinách *The Washington Post*, kde byla zodpovědná za módní sekci, dále však psala i sloupky například pro *The New York Times* či pro britskou verzi *Vogue*. Spolupracovala také s dalšími známými periodiky, například s *Harper's Bazaar*, *Los Angeles Times*, *The New Yorker*, *Elle Decor* a *Architectural Digest*. První knihou, kterou vydala, byla v roce 2008 publikace odkrývající pravdu o činnostech světových módních značek *Deluxe: How Luxury Lost Its Luster* (2008, Penguin Press). Kniha, jež odhalila tajemství značek, jako jsou Burberry, Prada, Gucci a jiné. V prostředí módní branže zůstala i ve své další knize *Gods and Kings: The Rise and Fall of Alexander McQueen and John Galliano* (2015, Penguin Press), kde se zabývala životy dvou významných módních návrhářů z Velké Británie – Alexandra McQueen a Johna Galliana. Třetí publikace *Fashionopolis: The Price of Fast Fashion and the Future of Clothes* (2019, Penguin Press) vyšla i v českém překladu v nakladatelství Host.

Daně Thomasové jde v knize *Vlášda módy: Cena rychlé módy a budoucnost oblečení* (v čtivém překladu Adély Bartlové) především o komplexní vykreslení problému tzv. fast fashion a jeho dopadu na celý svět. Zabývá se jak kritikou současného stavu, tak možnostmi, jak vykonávat tento byznys jinak – výdělečně, ale zároveň ekologicky. Nestaví se pouze do pozice teoretika, je typem „zrušivého reportéra“ – chce vše vidět na vlastní oči i uši, chce být všude a také se všemi. Nepodléhá subjektivnímu názoru, snaží se vyslechnout všechny strany a poskládat si barevnou mozaiku příběhů, jež mají společné jádro, a to práci s módou. Navazuje kontakty s vlivnými návrhářy, ale zajímají ji také osudy prostých švadlen, dívá se kolem, pídí se po detailech. Její poznatky mají reportážní charakter, obsa-

hují útržky rozhovorů s dělníky, výpovědi plantážníků, historická svědectví prostých lidí či ideje návrhářů o budoucnosti módy.

Po úvodu, v němž upozorňuje na fakt, že se na chodu módního průmyslu podílíme my všichni, tedy nejen prodejci a tvůrci šatů, ale také spotřebitelé, následují kapitoly „Šaty pro všechny“, „Jaká je cena zbledlé módy“ a „Špinavé prádlo“ – v těch Thomasová velmi kriticky glosuje současný stav módního průmyslu. Rozebírá zde neustálý, již předem prohraný boj návrhářů s řetězci fast fashion (Primark, H&M, Zara aj.). Situace se má tak, že módní řetězce se rády a neskrývaně inspiroují nápady návrhářů a své levné, nekvalitní kopie luxusních drahých kousků pak prodávají po celém světě. O krádežích tohoto typu se ví, ale celosvětově se s tím nic moc nedělá, neboť při žalobě řetězce dané oblečení stáhne, případně vyplatí návrháře, ale zisk firmy je ve výsledku několikanásobně vyšší, tudíž jeho celková újma téměř nulová. Po zcizení nápadu musí následovat jeho masivní, rychlá a neekologická produkce, pokud možno za co nejmenší peněz. Proto se velkovýroba přesunula do chudých zemí, kde jsou rádi za každou práci, i za tu ve strašných podmínkách a za minimální mzdou.

Díky schopnosti naslouchat, již Thomasová bezesporu disponuje, si můžeme přečíst svědectví z osudného dne 24. dubna 2013, kdy postihla Bangladéš tragédie a ve městě Rana Plaza se zborčila budova oděvní továrny: „*Kus betonového stropu mi spadl na ruku a vlasy se mi zachytily v šicím stroji. Vlasy jsem s velkou námahou vyprostila, ale ruku se mi vytáhnout nepodařilo.*“ (s. 80) Na následky zranění tehdy zemřelo 1 130 lidí a více než 2 500 pracovníků bylo zraněno. Někteří z nich mají trvalá traumata, ať už fyzická, či psychická.

V druhé části knihy, jež obsahuje kapitoly „Z pole na ramínko“, „Zpátky domů“ a „Mé modré nebe“, nechává autorka promlouvat obchodníky, majitele malých módních firem, jež považuje za příklady hodné následování. Drobní podnikatelé z Florence a Nashvillu, jež Thomasová osobně navštívila, rozvíjejí lokálně produkovanou pomalou módu. Snaží se o co největší odklon od prodeje přes velké obchodní domy a butiky a cílí přímo na zákazníka. Ten si má spojit jejich značku s konkrétní tvář a jedinečným kvalitním produktem, vyrobeným lokálně a z vlastních zdrojů.

S tím souvisí také trend návratu výroby do zemí, kde se má i prodávat. Thomasová uvádí, že ve Spojených státech byla textilní

a oděvní výroba v roce 2014 na třetím místě mezi vracejícími se obory. Jako poslední příklad z praxe uvádí výrobu denimu – džínů, které všichni nosíme, se barví z 99,99 % syntetickým indigem, které se vyrábí mimo jiné z ropy, kyanidu a benzenu, a je tedy pro člověka toxické. I tady však vede cesta k udržitelnější a zdravotně nezávadné výrobě. Důkazem je farmářka a podnikatelka Sarah Bellosová, která pěstuje a prodává přírodní indigo.

Knihu uzavírají kapitoly věnující se blízké budoucnosti výroby oblečení – „To zvládneme“, „Dokolečka dokola“, „Vzpouza proti strojům“, „Koupit, či nekoupit“. Na příkladu Stelly McCartneyové autorka ukazuje, že podmínkou vstupu do světa udržitelnosti je především jasný záměr dělat věci eticky a ekologicky čistě. Díky této vizi dokázala McCartneyová ve své tvorbě postupně eliminovat prakticky všechny materiály, které zatěžují planetu či zvířata – pracuje s umělou kůží, biobavlnou či regenerovaným kašmírem. Thomasová se zaměřuje také na snahy laboratorů již vyrobené produkty recyklovat, aby se odpad redukoval na minimum a vše již vyrobené neustále cirkulovalo. Další možností je trojrozměrný tisk – představa, že si jednou doma vytiskneme oblečení na míru, je sice do značné míry zářezující, v budoucnu však není neuskutečnitelná. Firmy by tak ztratily kontrolu nad produkcí i distribucí, a skončilo by tak obrovské plýtvání – tuny oblečení, které si nikdo nekoupil, končí ve spalovnách nebo na skládkách. Jistou možností by byla i regulace trhu: vyrábět až na základě konkrétní objednávky nebo dát oblečení do oběhu a za menší poplatek ho půjčovat. Otázkou však zůstává, zda je například česká společnost na půjčování tak osobní věci, za jakou oděv považujeme, připravena. Nicméně v New Yorku a Paříži už takovéto podniky fungují.

V celé knize lze občas zaslechnout hlas, který volá po revoluci v módním průmyslu. Dana Thomasová by si přála, aby tato revolta nevycházela jen od výrobců, ale také od nás nakupujících. Není totiž jedno, kdo ušil mé oblečení a jestli za to byl náležitě oceněn. Není jedno, co se děje s tunami jednolitých oděvů v obchodních domech. Musíme se naučit, že rozhodnutími, jež denně činíme, ovlivňujeme životy druhých, a v důsledku celý svět. ■

KNIHA, CO NENÍ PRO KAŽDÉHO

Marija Stěpanovová: Památce paměti
Z ruštiny přeložila Anna Machoninová
Akropolis, Praha 2021, 502 s.

Jana Kitzlerová

Začínat recenzi knihy otázkou, co vlastně recenze je, co je jejím cílem a co je úkolem recenzenta, je vysoce neprofesionální a vrhá na autora recenze nepěkné světlo. Ví recenzent, co se od něj čeká? A je schopen vtělit to do textu? Přesto musím právě těmito otázkami začít. Recenze by, podle mého názoru,

měla zprostředkovat subjektivní názor poučeného odborníka, což by v důsledku mělo vést k jisté objektivitě. Pokud recenzent není schopen formulovat svůj názor, zaujmout postoj k předkládanému dílu, neměl by se do recenze pouštět. V podobné situaci nyní jsem, přesto se pokusím shrnout své dojmy, a to co neobjektivněji.

V letošním roce vyšla v českém překladu Aleny Machoninové kniha Marije Stěpanovové *Památce paměti*, která se v Rusku i mimo Rusko dočkala nadšeného přijetí. Hned na tomto místě se musím dopustit první odbočky a obávám se, že jich bude více. Nad textem se sešly dvě velmi zdatné ruské sestry: Zkušená překladatelka Alena Machoninová a redaktorka Libuše Bělunková, a díky spolupráci tohoto tandemu je text připraven vskutku pečlivě. V celé knize jsem nenašla jedině stylistické klopýtnutí, dokonce snad ani překlep, za což je možné jistě poděkovat i perfektně odvedené jazykové korektuře, pod kterou je podepsán Viktor Špaček.

Ale zpět ke knize samé: Pokud ji otevřete a začnete číst obvyklým způsobem, tedy od začátku, možná budete po několika stranách mírně v rozpacích. Struktura textu, chcete-li narativní proud, totiž asociuje rozložené plátno, snad jakýsi druh tapety, na které někdo nalepil záznamy svých myšlenek, zážitků, vzpomínek v podobě lístečku, útržků ze sešitu či oněch užitečných lepicích papírků, na které si píšeme, co nemáme ten den zapomenout, a polepujeme si jimi nepřehlédnutelná místa v bytě. Tento dojem ostatně potvrzuje sama autorka, když kapitolu „Nakonec“, která je spíš jakýmsi poděkováním, začíná slovy: „*Autorka děkuje nakladatelství, která v tuto knihu uvěřila ještě předtím, než získala aspoň*

trochu srozumitelné obrisy.“ (s. 473) Proto bych všem doporučila začít doslovem Aleny Machoninové, který celou knihu kontextualizuje (i z hlediska společenských nálad, ve kterých se zrodila) a bez něhož může čtenář ledasco přehlédnout.

Odbočka druhá: Recenze by měla obsahovat alespoň nástin děje knihy. Tady ovšem narážím na problém, protože shrnout, byť stručně, ale přesto ne příliš banálně, o čem se v *Památce paměti* píše, je úkol nesnadný. Stěpanovová se na takřka pěti stech stranách vyrovnává s vlastní minulostí. Pod adjektivem „vlastní“ bychom si však neměli představit minulost soukromou; ano, autorka se sice soustředí na osudy především své (širší) rodiny, ale jejich prostřednictvím se v podstatě vyrovnává i s minulostí celého Ruska a Sovětského svazu.

Stěpanovová postupně bere do ruky tu soukromý dopis, tu vybledlou fotografii, na které už některé osoby nepoznává, tu staré noviny – a všechny tyto artefakty podávají svědectví nejen o životě jejich blízkých, ale často především o „neživotě“, životě k nežítí, celé její vlasti. Odbočka třetí: Ke slovu „neživot“ jsem se nechala volně inspirovat autorkou, která svou knihu dělí na kapitoly a nekapitoly. Ty druhé obsahují právě ony konkrétní záznamy (dopisy, zápisy, fotografie), které obohacují hlas autorky o další hlasy a dělají z knihy polyfonní text.

Recenzi jsem začínala slibem, že se pokusím o co neobjektivnější shrnutí. Bohužel asi půjde jen o útržkovité dojmy, které ve mně kniha zanechala. „Příběh“ – používám uvozovek, protože se vlastně o žádný příběh nejedná, čímž kniha trochu připomíná tradici nového románu, k čemuž se ještě dosta-

neme – je jistě zajímavý, ale zejména pro toho, kdo je skutečně velmi dobře obeznámen s dějinami (především) Ruska a Sovětského svazu. Nechci být škarohlíd, ale mám dojem, že snad neexistuje stát, jehož bouřlivé dějiny by se nepodepsaly na životě jeho obyvatel, a mohly by tak posloužit přesně takovouto šablonou pro román ve stejné míře, jako posloužily Stěpanovové. Rozdíl je snad v tom, že soudobé Rusko tento očistný proces ještě plně nenastartovalo. Nabízí se však otázka, zda k tomu někdy dojde, a ten, kdo byť jen letmo sleduje dění na východ od nás, o tom bude asi pochybovat.

Pokud jde o formu – a tady se musíme vrátit k antirománu –, Stěpanovové literární postupy skutečně do značné míry připomínají strategii nového románu. S trochou nadšázky by se ovšem chtělo dodat: Není tento způsob psaní už překonaný? A ať se na mě autorka nezlobí, Robbe-Grillet to přece jen uměl lépe...

Co dodat závěrem? Kniha *Památce paměti* by neměla zůstat bez povšimnutí; je skvělé, že byla výborně přeložena do češtiny, a dostane se tak i k našim čtenářům, kteří se tak mohou stát svědky toho, jak se alespoň jeden jedinec vypořádával s komplikovanou ruskou a sovětskou minulostí. Osobně za nejsilnější pasáže považuji – byť poněkud stranou stojící – úvahy o roli, schopnostech a místě paměti v životě každého z nás. S nadšenými, až gloriifikujícími postuláty, které jsou uvedeny jak na přebalu knihy, tak zprostředkovány překlada- telkou v doslovu, však nemohu plně souhlasit. ■